

قائم مقام فراهانی، ضیاء، ۱۳۲۹ -

درمان و توانبخشی اسکیزوفرنیا، راهنمای خانواده‌ها و مراقبان / نویسندگان ضیاء قائم مقام فراهانی، آناهیتا خدابخشی کولایی، فرید براتی سده؛ ویراستار علمی مهشید فروغان. - تهران: رشد؛ ۱۳۸۵.

۱۸۴ ص. فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیپا. ISBN 964 - 7537 - 93 - X

ص.ع. به انگلیسی: Zia Ghaemmagham Farahani, Anahita khodabakhshei Kollai, Farid Barati Sadeh.

Schizophrenia: treatment and rehabilitation, a guide for families and carers.

کتاب حاضر به همراه اسامی، مشخصات و نشانی مراکز درمان و توانبخشی بیماران روانی مزمن و بیمارستان‌ها و مراکز روان‌پزشکی دولتی و غیردولتی، است.

۱. اسکیزوفرنی - بیماران - توانبخشی. ۲. اسکیزوفرنی - درمان. ۳. توانبخشی - قوانین و مقررات - ایران.

۴. اسکیزوفرنی - بیماران - خدمات. ۵. اسکیزوفرنی - بیماران - مراقبتهای خانگی. الف. خدابخشی کولایی،

آناهیتا. ب. براتی سده، فرید، ۱۳۴۲. ج. فروغان، مهشید، ویراستار. د. عنوان.

۸۴۰۴۶۳۴۰ م RC۵۱۴/ق ۲۵۴ ۶۱۶/۸۹۸۰۶ کتابخانه ملی ایران

درمان و توانبخشی اسکیزوفرنیا

راهنمای خانواده‌ها و مراقبان

نویسندگان

دکتر ضیاء قائم مقام فراهانی

آناهیتا خدابخشی کولایی

فرید براتی سده

ویراستار علمی

دکتر مهشید فروغان

سازمان اسناد و کتابخانه ملی

تهران - ۱۳۸۵

درمان و توانبخشی اسکیزوفرنیا راهنمای خانواده‌ها و مراقبان

نویسندگان

دکتر ضیاء قائم مقام فراهانی

آناهیتا خدابخشی کولایی

فرید براتی سده

ویراستار علمی

دکتر مهشید فروغان

نوبت چاپ: اول، ۱۳۸۵ - شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه

صفحه آرا: صبورا شمسائی

لیتوگرافی: آرمانسا - چاپ و صحافی: آراین

مدیر تولید: فختار صحرانی

انتشارات

ساختمان مرکزی: خیابان انقلاب، خیابان شهدای ژاندارمری (بین خیابان دانشگاه و خیابان ابوریحان)، شماره ۸۹،

تلفن: ۶۶۴۰۴۴۰۶

فروشگاه: خیابان انقلاب، روبروی در اصلی دانشگاه تهران، شماره ۱۳۶۶، تلفن: ۶۶۴۹۸۳۸۶ - دورنگار: ۶۶۴۹۷۱۸۱

این کتاب به سفارش ستاد ساماندهی درمان و توانبخشی بیماران روانی مژمن سازمان بهزیستی کشور به چاپ رسیده است.

فهرست

۱۱	درباره این کتاب
۱۵	فصل اول: شناخت اسکیزوفرنیا
۱۵	تاریخچه اسکیزوفرنیا
۱۶	واژه‌شناسی اسکیزوفرنیا و جنون
۱۸	اسکیزوفرنیا چیست؟
۲۰	علت اسکیزوفرنیا چیست؟
۲۲	بروز و شیوع اسکیزوفرنیا
۲۲	انواع اسکیزوفرنیا
۲۴	چگونه بیماری اسکیزوفرنیا را تشخیص دهیم؟
۲۴	علائم مثبت و منفی در اسکیزوفرنیا چیست؟
۲۶	سیر و پیش‌آگهی
۲۷	درمان اسکیزوفرنیا

فصل دوم: آموزش نشانه‌های عود علائم بیماری و نحوه مدیریت و کنترل بحران از

۳۱	سوی خانواده
۳۱	نشانه‌های بازگشت بیماری کدامند؟
۳۲	شیوه مواجهه و کنترل در بازگشت علائم
۳۳	در برخورد با بحران عود علائم چه کارهایی را نباید انجام دهید؟
۳۳	چگونه و چه وقت برای درمان بیمار تان اقدام کنید؟
۳۴	در برنامه‌ریزی اضطراری به چه مواردی باید دقت کنید؟
۳۴	با پلیس و نیروی انتظامی همکاری کنید
۳۵	با کارکنان بیمارستان همکاری کنید

فصل سوم: قابلیت‌های خانواده در توانبخشی بیماران	۳۷
به فعالیت روزانه بیماران توجه کنید	۳۷
به مراقبت‌های فردی (بهداشت فردی) بیماران توجه کنید	۳۹
انتخاب و نگهداری لباس	۴۱
تغذیه و کنترل وزن	۴۲
کنترل مصرف دارو و حفظ سلامتی	۴۳
ورزش	۴۴
مشارکت در امور منزل	۴۵
برنامه آماده‌سازی برای ترخیص	۴۶
نحوه گذراندن اوقات فراغت	۴۶
نکاتی درباره مسائل جنسی و زناشویی	۴۷
برقراری روابط اجتماعی با دیگران	۴۹
اشتغال و مهارت‌های شغلی و حرفه‌ای	۵۰
فصل چهارم: ارتقای مهارت‌های ارتباطی، سازگاری و حل مشکل در خانواده	۵۵
آموزش مهارت‌های ارتباطی به خانواده	۵۹
آموزش مهارت مدارا با بیماری که بعد از ترخیص، دارای علامت است	۶۰
نحوه رفتار با بیمار دچار توهم	۶۱
مشکل بیماران در برقراری ارتباط	۶۲
اشکال در تمرکز و اجرای دستورات	۶۲
ناپایداری خلقی و انزوای طلبی	۶۳
پرخاشگری، خشونت و خودکشی	۶۳
مهارت‌های سازگاری خانواده	۶۴
ارتباط و گفتگو با بیمار	۶۵
بیان صریح احساسات منفی	۷۰
کنار آمدن با فرد مبتلا به بیماری اسکیزوفرنیا	۷۱
آموزش مهارت‌های حل مسئله	۷۲
فصل پنجم: درمان اسکیزوفرنیا و مهارت کنترل عوارض دارویی	۷۷
درمان اسکیزوفرنیا	۷۷

۷۸	دلیل ضرورت استفاده از دارو در درمان اسکیزوفرنیا چیست؟
۷۹	چه داروهایی در درمان علایم اسکیزوفرنیا به کار می‌روند؟
۸۱	عوارض داروهای ضد روان‌پریشی چیست؟
۸۳	تشنج درمانی برقی (الکتروشوک).....
۸۴	چگونه از عهده عوارض دارویی برآیم؟
۸۷	فصل ششم: نیازهای بیمار و تنظیم سطح انتظار و بودجه در خانواده.....
۸۷	نیازهای بیماران مبتلا به اسکیزوفرنیا چیست؟
۹۳	نحوه تنظیم بودجه خانواده.....
۹۴	اداره امور مالی.....
۹۶	از بیمار خود چه انتظاراتی می‌توانیم داشته باشیم (تنظیم سطح انتظارات).....
۹۹	فصل هفتم: حمایت از بیماران و خانواده‌های آنان (حمایت‌گری و حمایت‌یابی).....
۹۹	حمایت‌گری (Advocacy) چیست؟
۱۰۰	از چه چیزی و چه کسانی باید حمایت کرد؟
۱۰۲	برای انجام حمایت مؤثر چه باید کرد؟
۱۰۲	تعیین هدف.....
۱۰۳	وضعیت موجود چگونه است؟
۱۰۵	نیازهای بیماران مبتلا به اسکیزوفرنیا و خانواده‌های آنان چیست؟
۱۰۷	حمایت‌گری و حمایت‌یابی مؤثر چگونه انجام می‌شود؟
۱۱۰	دستگاه‌ها، سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی مرتبط با برنامه‌ریزی و ارائه خدمات کدامند؟
۱۱۳	فصل هشتم: قانون و مسائل بهداشتی، درمانی و توانبخشی در ایران.....
۱۱۳	قانون و مسائل بهداشتی، درمانی و توانبخشی.....
۱۱۴	الف - قانون اساسی.....
۱۱۵	ب - قانون تشکیلات و وظایف بهداشت، درمان و آموزش پزشکی.....
۱۱۸	ج - لایحه حمایت از اشتغال معلولین.....
	د - آیین‌نامه اجرایی جزء (۵) بند (الف) ماده (۱۹۲) قانون برنامه سوم توسعه
۱۲۰	اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.....

۱۲۷	هـ- قانون جامع حمایت از حقوق معلولان
۱۳۳	بحث و نتیجه گیری
۱۳۷	ضمیمه یک: درمان دارویی، درمان با الکتروشوک و عوارض آنها
۱۳۷	داروهای مؤثر بر علائم اسکیزوفرنیا
۱۴۱	داروهای ضد روان پریشی نسل دوم (آتیپیک)
۱۴۲	عوارض و آثار جانبی داروهای نوع اول
۱۴۳	عوارض دارویی در دستگاه عصبی و عصبی عضلانی
۱۴۷	عوارض قلبی - عروقی
۱۴۸	عوارض خونی
۱۴۸	آثار آنتی کولینرژیک محیطی
۱۴۹	آثار غددی
۱۴۹	عوارض جنسی
۱۵۰	افزایش وزن
۱۵۰	آثار پوستی
۱۵۱	آثار چشمی
۱۵۱	زردی
۱۵۲	مصرف داروها در زمان بارداری و شیردهی
۱۵۲	مصرف دارو با میزان های مسموم کننده (اوردوز)
۱۵۲	تداخل های دارویی
۱۵۳	عوارض داروهای ضد روان پریشی نسل دوم (هماورد توأم سروتونین و دوپامین)
۱۵۵	درمان با الکتروشوک
۱۵۷	عوارض احتمالی الکتروشوک درمانی
۱۵۹	ضمیمه دو: انجمن های حمایتی
۱۵۹	انجمن های حمایتی از بیماران اسکیزوفرنیا و خانواده های آنان
	ضمیمه سه: مراکز درمان و توانبخشی بیماران روانی مزمن و مراکز روان پزشکی
۱۶۱	دولتی و غیردولتی
۱۸۱	منابع

درباره این کتاب

در جهان امروز، علم وسعتی باور نکردنی یافته است و از این رو انتقال سریع و صحیح اطلاعات و فراهم ساختن امکان دسترسی عموم به مباحث علمی، از اساسی ترین ارکان توسعه شناخته می شود. در این گستره، علومی که با سلامت احاد جامعه سروکار دارند، از اهمیت و جایگاه ویژه ای برخوردارند. اختلال اسکیزوفرنیا به دلایل متعدد یکی از مهمترین اختلالاتی است که توجه به آن از ابعاد مختلف ضروری است.

امروزه معلوم شده است که اختلال اسکیزوفرنیا که روزگاری آن را ناشی از نحوه رفتار مادر می دانستند (مادران اسکیزوفرنیاساز) اختلالی است که منشأ آن نقص هایی در تکامل عصب شناختی است که علایم آن در تعامل با سایر عوامل زیست شناختی، روان شناختی و اجتماعی بروز می کند. با وجود پیشرفت های چشمگیری که در زمینه تشخیص و درمان این اختلال به وقوع پیوسته است، متأسفانه هنوز تعداد نه چندان کمی از مبتلایان، به انواع مختلف ناتوانی ها و معلولیت ها مبتلا می شوند، عوامل مؤثر در جلوگیری از بروز ناتوانی و معلولیت مبتلایان به اختلال اسکیزوفرنیا، ادغام درمان و توانبخشی و انجام درمان های توانبخشی مبتنی بر جامعه با ارجحیت درمان و توانبخشی در محیط بلافصل زندگی (خانواده) است.

کمبود نیرو و امکانات از یک سو و توزیع نامناسب این امکانات از سوی دیگر، بیشترین بار ناشی از مراقبت از بیماران مبتلا به اسکیزوفرنیا را بر دوش خانواده ها قرار داده است. برای نمونه،

در سال ۱۳۸۳ تعداد ۱۶۶۶۲ نفر از مبتلایان به اختلالات روانی مزمن (در بیش از ۹۰ درصد موارد با تشخیص اسکیزوفرنیا) تحت پوشش سازمان بهزیستی بودند. از این تعداد، ۴۰۶۱ نفر در مراکز بستری، ۱۴۸۱ نفر در مراکز روزانه و ۱۱۱۲۰ نفر بقیه (۶۶/۷ درصد جمعیت مذکور) در خانواده‌های خود تحت پوشش قرار داشتند (قائم مقام و همکاران، ۱۳۸۴). پژوهشگران مختلف در این نکته اتفاق نظر دارند که بیشترین تعداد بیماران مبتلا به اختلالات روانی در خانواده‌های خود تحت مراقبت قرار می‌گیرند. ماری ویل^(۱) (۲۰۰۲) و همکاران او در مرکز روان پزشکی سن لوئیس^(۲)، این موضوع را به گونه‌ای دیگر بیان می‌کنند. آنها معتقدند که خانواده‌ها منبع اصلی و حیاتی درمان و توانبخشی بیماران مبتلا به اختلالات روانی شدید هستند و در واقع، غالباً تنها نظام حمایتی به شمار می‌روند که افراد بیمار به آن دسترسی دارند. خانواده‌ها مشتاقند که درباره بیماری و آثار آن بر افراد مبتلا بیشتر اطلاعات کسب کنند و این حق آنان است که همه چیز را درباره بیماری و چگونگی تأثیر داروها بدانند (الپرز^(۳) ۲۰۰۰؛ ویل، ۲۰۰۲). بنابراین، کوچکترین تردیدی در ضرورت آموزش خانواده‌ها و انتقال اطلاعات لازم به آنان در زمینه بیماری اسکیزوفرنیا باقی نمی‌ماند.

با توجه به مطالب فوق و به رغم آنکه چندین کتاب در زمینه اختلال مذکور تدوین یا به فارسی برگردان شده است، بر آن شدیم که با استفاده از منابع مختلف داخلی و خارجی، اطلاعات را در قالب یک کتاب جمع‌آوری نماییم و به خانواده‌های دارای بیمار مبتلا به اسکیزوفرنیا تقدیم کنیم.

قصد ما در ابتدا بر تدوین و تألیف کتابی مختصر و ساده بود. بعد از مطالعه اولین نسخه تاپی به این نتیجه رسیدیم که با توجه به سرعت انتقال اطلاعات، دسترسی عموم مردم به بروشورهای دارویی و ضرورت انتقال اطلاعات صحیح، ناگزیر هستیم که مطالب علمی را به زبانی ساده‌تر بنویسیم و چنین نیز کردیم. اما در هر حال ناچار شدیم بحث درمان‌های دارویی و سایر درمان‌های زیستی را تا حدی گسترده‌تر ببینیم و از این رو مطالب تکمیلی را در بخش ضمیمه آورده‌ایم.

در این کتاب سعی ما بر این بوده است که با رعایت سادگی و اختصار، نمونه‌هایی عینی و عملی درباره چگونگی مداخلات خانوادگی ارائه دهیم و امیدواریم که در این تلاش تا حدی موفق شده باشیم.

اینک ضمن تقدیم این مختصر به خانواده‌هایی که مسئولیت مراقبت از بیمار را با همه سختی‌ها، خود بر عهده دارند، از همه آنان و نیز همکاران و دست‌اندرکاران محترم بهداشت روانی تقاضا داریم با ارائه نظر و پیشنهادهای سازنده خود، ما را در اصلاح و تکمیل این مجموعه یاری دهند.

امید ما این است که با گسترش امکانات، حمایت‌یابی و حمایت‌گری و آرایه خدمات درمان و توانبخشی مؤثر، زمینه بازگشت هر چه سریع‌تر بیماران مبتلا را به جامعه شاهد باشیم.

در خاتمه لازم است به این نکته اشاره کنیم که تدوین و چاپ این کتاب با حمایت و مساعدت‌های جناب آقای دکتر محمود گلزاری مسئول محترم انتشارات رشد، جناب آقای مختار صحرایی مدیر محترم انتشارات رشد، گروه ویراستاری انتشارات رشد و سرکار خانم صبورا شمسائی میسر شده است و از این رو نویسندگان بر خود واجب می‌دانند مراتب سپاس خود را حضور آنان تقدیم کنند.

نویسندگان همچنین از سازمان بهزیستی کشور به‌ویژه معاون محترم امور توانبخشی این سازمان جناب آقای کاظم نظم‌ده و نیز ستاد ساماندهی درمان و توانبخشی بیماران روانی مزمن این سازمان به‌خاطر حمایت‌ها و آرایه مدارک و مستندات موجود تقدیر و تشکر می‌نمایند.

دکتر ضیاء قائم‌مقام فراهانی

آناهیتا خدابخشی کولایی

فرید براتی سده